

ВІДГУК

доктора мистецтвознавства, професора, завідувача кафедри
кіно-, телемистецтва ПВНЗ «Київський університет культури»

БЕЗРУЧКА ОЛЕКСАНДРА ВІКТОРОВИЧА

та заслуженого діяча мистецтв України, доцента,
доцента кафедри режисури та драматургії кіно і телебачення
Київського національного університету театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

ІЛЛЄНКА МИХАЙЛА ГЕРАСИМОВИЧА

на творчий мистецький проєкт та його наукове обґрунтування

ЗЕМЛЯНОГО КИРИЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧА

«СИНТЕЗ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ТА ІГРОВОГО В
АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРАХ»

подані до захисту на здобуття ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Актуальність теми дослідження

Актуальність поданого до захисту творчого мистецького проєкту Кирила Земляного не викликає сумнівів, оскільки питання гібридності кінематографа крізь призму екранного образу належить до фундаментальних проблем аудіовізуального мистецтва та водночас залишається одним із найменш систематизованих напрямів сучасного вітчизняного мистецтвознавства.

Упродовж останніх десятиліть світовий кінематограф зазнав суттєвих трансформацій, дедалі чіткіше демонструючи розмивання класичних меж між ігровими та документальними формами. Змінилися не лише виробничі процеси та технічні можливості, а й сам онтологічний статус екранного образу, засоби фіксації та переосмислення художньої реальності. Попри значну кількість досліджень, присвячених теорії кіно, питання практичного синтезу, автобіографічного досвіду, використання деколоніального потенціалу

кінематографа та етичних аспектів роботи з задокументованим матеріалом (зокрема у формах found footage) досі не отримали належного комплексного наукового осмислення в українському мистецтвознавчому дискурсі.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах сучасного соціокультурного простору та радикального реалізму війни, де гібридне кіно постає не просто як естетичний експеримент, а як стратегія свідчення та співпереживання. Обґрунтування таких підходів, як «інтимна реконструкція» та «археологія образу», стає фундаментальною основою для глибокого теоретичного осмислення новітніх екранних форм.

Актуальність роботи визначається також потребою переосмислення традиційних підходів до підготовки режисерів аудіовізуальних мистецтв. Сучасна мистецька освіта потребує нових методологічних підходів, здатних теоретично обґрунтувати процеси створення фільмів в умовах обмеженого чи відсутнього державного фінансування. Творче звернення автора до феномену гібридності є своєчасним і необхідним як для теорії, так і для практики аудіовізуального мистецтва.

Окремої уваги заслуговує те, що дослідження базується на унікальному поєднанні глибокого теоретичного аналізу та широкої міжнародної художньо-практичної і педагогічної діяльності автора. Теоретичні напрацювання аспіранта підтвержені високим міжнародним визнанням його практичної режисерської роботи, зокрема прем'єрою його короткометражного фільму «Недоступні» на 82-му Венеційському міжнародному кінофестивалі.

Результати дослідження пройшли належну апробацію у серії фахових публікацій, доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях, а також були імplementовані в освітній процес вищої школи під час викладання спеціальних дисциплін для студентів режисерських спеціальностей.

Таким чином, дослідження Кирила Земляного є надзвичайно актуальним як у науково-теоретичному, так і в художньо-практичному та освітньому вимірах, що безпосередньо відповідає гострим сучасним викликам розвитку

українського аудіовізуального мистецтва та спрямоване на вирішення важливих комплексних проблем сучасної кінотеорії та режисерської практики.

Наукова новизна результатів наукового обґрунтування

Дослідницька робота Земляного Кирила Олександровича є фундаментальною мистецтвознавчою працею, яка розгортається на стику кінорежисури, екранної онтології, візуальної антропології та філософії мистецтва. Головний теоретичний внесок автора полягає в переведенні практик «гібридного кіно» з площини поодиноких експериментів у статус чітко структурованої режисерської методології. У вітчизняному науковому дискурсі це перша спроба дати цілісне теоретичне обґрунтування інструментам, що виникають на перетині ігрового та документального.

Ключовим елементом дослідження є переосмислення взаємодії документа і вигадки. Автор відкидає їхнє традиційне протиставлення, доводячи, що їхній синтез є особливою пізнавальною стратегією. Цей підхід відкриває нові можливості для переосмислення авторської оптики й фіксації «нової автентичності» в сучасному цифровому середовищі.

Особливу практичну цінність має розроблена автором типологія гібридних екранних форм. Кирило Земляний не просто класифікує наявні світові тренди, а структурує конкретні художні прийоми — від специфіки роботи з архівними матеріалами (found footage) та художніх реконструкцій (ренакменту) до автобіографічного есеїзму та режисерських провокацій — підпорядковуючи їх чітким творчим завданням.

Важливим теоретичним здобутком є диференціація гібридних екранних форм залежно від специфіки режисерської роботи з документальною та ігровою основами. Автор не лише систематизує наявні мистецтвознавчі підходи, а й концептуалізує термін «феноменології похибки» у процесі взаємодії режисера з виконавцями. Цей концепт описує механізм, за якого випадкові жести, паузи, технічні недосконалості чи непередбачувані реакції героя перед камерою переосмислюються не як брак чи помилка, а як головна ознака автентичності екранної реальності. У роботі обґрунтовано, що фіксація та збереження таких

«похибок» є свідомим режисерським інструментом, який руйнує штучну конструкцію сценарію, створює ефект безпосередньої присутності життя в кадрі та органічно стирає межу між документальним спостереженням та ігровою структурою.

Значною науковою новизною характеризується концепція деконструкції «кінематографічної невинності». Автор не лише описує механізми взаємодії автора, реальності та глядача, а й пропонує верифіковану систему практичних режисерських методів — через екранну рекурсію та перформативний рівень, де режисер виступає одночасно суб'єктом і об'єктом дослідження. Тим самим дослідження робить крок від теоретичного опису гібридності до створення комплексної прикладної моделі, втіленої в авторському проєкті «Поза світлом».

Не менш вагомим здобутком роботи є поєднання філософських пошуків метафізичного образу з практикою сучасних радикально-реалістичних кінотечій. Автор наочно демонструє ефективність створеної ним художньої системи, підтверджуючи її життєздатність через широку професійну апробацію. Практичні елементи цієї моделі було успішно представлено на міжнародних кіноплатформах, а також упроваджено в освітній процес у вигляді серії авторських лекцій, майстер-класів та профільних воркшопів для молодих режисерів.

Зрештою, робота пропонує новий ракурс бачення самого процесу кіновиробництва: фокус зміщується з механічного відтворення дійсності на складне художнє моделювання, де фіксація живої дійсності слугує основою для створення метафізичного образу.

Автор переконливо обґрунтовує, що взаємопроникнення ігрового та документального просторів — це не просто стилістичний прийом, а зріла форма режисерського мислення, здатна глибоко втілювати складні соціально-психологічні та філософські сенси.

Теоретичне та практичне значення результатів наукового обґрунтування

Теоретичне значення роботи полягає у суттєвому розширенні наукових уявлень про природу та інструментарій гібридного кінематографа. Дослідження збагачує понятійний апарат сучасного мистецтвознавства завдяки детальному аналізу процесів взаємопроникнення документального та ігрового у структурі екранного образу. Результатом роботи стала обґрунтована концептуальна модель, яка легітимізує синтез фікції та документа як повноправну, зрілу форму режисерського мислення в сучасному аудіовізуальному мистецтві.

Робота складається з анотацій (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, висновків, фільмографії, списку використаних джерел та додатків.

Практичне значення дослідження визначається його безпосереднім зв'язком із сучасною кіноіндустрією та профільною освітою. Запропоновані художні підходи та моделі взаємодії з неакторами у кадрі пройшли реальну перевірку в межах професійної діяльності автора, що повністю дистанціює роботу від відірваних від практики теоретичних конструкцій.

Емпіричну й творчу основу дослідження становлять створення та публічний показ художньо-мистецької складової творчого проєкту — науково-популярного фільму «Поза світлом», а також систематичні спостереження та матеріали практичного менторства під час проведення професійних майстер-класів і воркшопів для нового покоління кінематографістів.

Практичні результати дослідження мають широку сферу застосування і можуть ефективно використовуватися у професійній діяльності режисерів під час роботи над авторськими кінопроєктами, у процесах підготовки до пітчінгів та міжнародної копродукції, а також у вищій мистецькій освіті. Розроблені методичні підходи мають високий потенціал для інтеграції в навчальні програми профільних інститутів під час викладання дисциплін, пов'язаних із кінорежисурою та специфікою створення екранного образу.

Апробація результатів дослідження

Апробація результатів дослідження свідчить про глибоку інтеграцію теоретичних напрацювань автора у сучасний науковий та професійний простір.

Основні положення та висновки роботи пройшли належну експертну та творчу перевірку, що підтверджує їхню достовірність і практичну цінність.

Ключові теоретичні аспекти дослідження було представлено у доповідях на п'яти науково-практичних конференціях, де вони отримали позитивну оцінку фахової спільноти й дозволили співвіднести результати з актуальними тенденціями розвитку сучасного мистецтвознавства. Повноту висвітлення матеріалів дослідження відображено у трьох одноосібних публікаціях у провідних наукових фахових виданнях України, що демонструє послідовність, цілісність та завершеність наукового пошуку.

Окреме місце у структурі роботи посідає практична складова апробації, спрямована на перевірку ефективності запропонованих режисерських методів. Загалом у межах дослідження було проведено вісім апробаційних заходів.

Серед них — цикл спеціалізованих майстер-класів з екранної гібридності, а також практичні демонстрації та профільні воркшопи, зокрема міжнародний захід на базі кіноринку короткометражного кіно в Клермон-Феррані. Важливою частиною цього процесу стало практичне менторство та проведення навчальних пітчингів для молодих кінематографістів, що дозволило верифікувати розроблені підходи не лише в академічних умовах, а й безпосередньо у процесі підготовки майбутніх фахівців аудіовізуальної сфери.

Сукупність проведених заходів підтвердила доцільність запропонованої автором системи та її цілковиту готовність до подальшого впровадження в освітній процес і професійну кінопрактику.

Характеристика мистецької складової творчого проєкту

Практичним втіленням та художнім підтвердженням теоретичних висновків дослідження є науково-популярний фільм «Поза світлом». Цей самостійний аудіовізуальний твір слугує майданчиком для художнього експерименту, де безпосередньо на екрані перевіряється дієвість розробленого режисерського інструментарію.

Стрічка зосереджена на дослідженні тонких меж між документальною фіксацією та ігровим моделюванням, аналізі природи неігрового образу й

специфіці побудови екранного простору й часу. Оскільки подібні естетичні закономірності рідко аналізуються мовою самого кінематографа, вибір саме такого дослідницького кіноформату є повністю виправданим.

Режисер створює складну художню систему, де авторська рекурсія, прийоми руйнування «четвертої стіни» та методи режисерської провокації взаємодіють між собою. Завдяки цьому виникає унікальна екранна структура, яка поєднує в собі ознаки переконливого мистецького висловлювання та наочного наукового доказу.

Особливу цінність фільму становить робота з унікальним дослідницьким матеріалом, який ліг у його основу. Замість ілюстративного викладу теорії, автор здійснює детальний екранний розбір кінематографічного масиву, аналізуючи поведінку неакторів у просторі кадру та фіксуючи той делікатний момент, коли межа між документом і грою стає майже непомітною. Сюди ж інтегровано прискіпливий аналіз кіноепізодів, де непередбачувані життєві ситуації та випадковості руйнують заздалегідь прописані сценарії. Такий дослідницький підхід перетворює стрічку на переконливий доказ теоретичних висновків, де сам автор виступає в ролі аналітика й провідника, що наочно демонструє глядачеві приховані механізми функціонування екранного образу.

Внутрішню цілісність усього проєкту забезпечує прагнення віднайти поетичний, метафізичний образ крізь уважну фіксацію реальності та спостереження за плином життя. Ця концепція утримує логіку оповіді та безпосередньо відсилає до назви стрічки — «Поза світлом», яка символізує вихід за межі звичного кінематографічного освітлення й штучно сконструйованого простору. Фільм фокусується на тому, що зазвичай залишається в тіні професійного майданчика: на внутрішніх, неочевидних процесах створення екранного образу та на прагненні впіймати невловимий момент істини.

Зрештою, автору вдалося поєднати точність наукової думки із яскравою художньою образністю, що робить стрічку «Поза світлом» цікавою та зрозумілою як для професійної спільноти, так і для пересічних глядачів, підтверджуючи високу творчу зрілість усього проєкту.

Дискусійні положення та зауваження

Аналіз кваліфікаційної роботи та її художньо-мистецької складової — фільму «Поза світлом» — дозволяє окреслити кілька конструктивних міркувань, що мають глибокий дискусійний характер і безпосередньо впливають із самої природи дослідження гібридних екранних форм.

1. Оскільки творчий проєкт автора реалізований у форматі аналітичного розбору й деконструкції вже існуючого кінематографічного масиву, виникає важлива теоретична дискусія щодо онтологічного статусу такого твору. Межа між науковою відеоесеїстикою, яка слугує інструментом мистецтвознавчого аналізу, та автономним художнім висловом є надзвичайно тонкою. У цьому контексті перспективним для подальших студій видається чіткіше розмежування критеріїв, за якими мета-кінематографічний аналіз перетворюється на самостійний поетичний образ, що володіє власною художньою цінністю, а не лише рефлексує над першоджерелами.

2. Запропонована концепція деконструкції кінематографічної умовності та пошуку «моменту істинності» блискуче працює на рівні камерних екранних форм і детального мікроаналізу сцен. Водночас науковий інтерес викликає питання життєздатності цих методів під час їх масштабування у великі наративні структури. Було б доцільно окреслити теоретичні орієнтири стосовно того, як принципи поетичного спостереження за реальністю та відмови від жорсткого диктату сценарію здатні утримувати глядацьку увагу у повному метрі, особливо при роботі зі складними, багатошаровими соціально-психологічними темами. Це дозволило б прокласти міцніший міст між теоретичним осмисленням гібридності та практичними викликами створення сучасного дебютного кіно.

3. Автор активно оперує концептом «феноменології похибки» та фіксацією неконтрольованих проявів реальності й поведінки неакторів у кадрі. Проте межа між усвідомленою режисерською провокацією в аналізованих стрічках і справжнім, випадковим плином життя залишається відкритою для наукової полеміки. Більш розгорнута аргументація вибору конкретних сцен та авторів

допомогла б посилити об'єктивність висновків та уникнути враження певної суб'єктивності в інтерпретаціях.

4. Прагнення автора до деконструкції штучно сконструйованого екранного простору отримало б додаткове методологічне обґрунтування завдяки подальшому розширенню аналітичної бази дослідження. Попри те, що в роботі вже залучено та фахово проаналізовано вітчизняний кінематографічний матеріал, додаткове звернення до ширшого кола прикладів із новітнього українського авторського кіна сприяло б більш масштабній контекстуалізації висновків. Це дозволило б ще виразніше окреслити практичну значущість розробленого інструментарію в межах сучасного національного кінопроцесу.

Водночас зазначені зауваження мають рекомендаційний та дискусійний характер, стосуються переважно перспектив подальшого розвитку дослідження і жодним чином не знижують його наукової, практичної та мистецької цінності.

Загальний висновок і оцінка наукового обґрунтування

Творчий мистецький проєкт Кирила Олександровича Земляного — науково-популярний фільм «Поза світлом» та його наукове обґрунтування «Синтез документального та ігрового в аудіовізуальних творах» виконані на високому науковому, методологічному та художньому рівнях. Представлене дослідження характеризується актуальністю, науковою новизною, логічною завершеністю, внутрішньою цілісністю та вагомим практичним значенням. Автору вдалося поєднати фундаментальний теоретичний аналіз із практичною діяльністю, що забезпечило переконливість висновків та високий рівень достовірності отриманих результатів.

Особливої уваги заслуговує виведення специфічного значення феномену «гібридності» як методу конструювання нової екранної реальності, що базується на взаємодії зафіксованого факту та авторської інтерпретації.

Дослідження не обмежується узагальненням існуючих підходів, а пропонує власну концептуальну модель організації творчого процесу через призму «феноменології похибки» та деструкції ігрової форми як способу

оприєвнення реальності, що є вагомим внеском у розвиток сучасної теорії режисури.

Обґрунтовано унікальну методологію проєкту через деконструкцію «кінематографічної невинності», де істина виникає в моменті взаємодії між реальністю, автором і глядачем.

Високої оцінки заслуговує й мистецька складова проєкту – науково-популярний фільм «Поза світлом». Автору вдалося створити аудіовізуальний твір, який не лише ілюструє результати наукового дослідження, а й виступає самостійним художнім висловлюванням. Твір здатний порушувати важливі питання природи творчого процесу в умовах видової гібридності, взаємодії режисера як медіатора між документальним і сконструйованим вимірами, а також ролі реконструкції як інструменту дослідження й оприєвнення прихованих пластів дійсності.

Результати дослідження пройшли належну апробацію на міжнародних наукових конференціях, у фахових наукових публікаціях, а також під час практичної та педагогічної діяльності автора (зокрема, у межах профільних майстер-класів та воркшопів). Представлені у роботі висновки є аргументованими, логічно обґрунтованими та підтвердженими як теоретичним аналізом, так і значним обсягом практичного й емпіричного матеріалу.

Наукове обґрунтування засвідчує високий рівень професійної підготовки здобувача, його здатність до самостійного наукового пошуку, критичного мислення, генерації нових наукових ідей та успішного впровадження результатів дослідження у творчу й освітню практику. Як головний висновок зазначимо, що представлена робота є завершеним, самостійним та оригінальним науково-мистецьким дослідженням, яке має важливе значення для розвитку теорії та практики режисури аудіовізуальних мистецтв та мистецької освіти в Україні.

Творчий мистецький проєкт Кирила Олександровича Земляного «Поза світлом» та його наукове обґрунтування «Синтез документального та ігрового в аудіовізуальних творах» відповідають вимогам Міністерства освіти і науки

України до творчих мистецьких проєктів та їх наукових обґрунтувань, поданих на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва.

Кирило Олександрович Земляний заслуговує на присвоєння ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво».

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри кіно-, телемистецтва
ПВНЗ «Київський університет культури»

БЕЗРУЧКО О. В.

Заслужений діяч мистецтв України, доцент,
доцент кафедри режисури та драматургії
кіно і телебачення Київського національного
університету театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

ІЛЧЕНКО М. Г.

